TFG - Pensament aula 1

Projecte:

La condició pòstuma a Barcelona

Estudiant: Javi Carrascosa Rivera

Consultor: Gonçal Mayos

Data: 16 de juny de 2019

UN TURISTA FA UNA FOTO A UN GRAFITI EN EL PARK GÜELL DE BARCELONA ON ES REFLECTEIXES ELS SENTIMENTS LOCALS SOBRE L'ACLAPARADOR NOMBRE DE TURISTES QUE HI HA A LA CIUTAT. FOTOGRAFIA: JOSEP LAGO/AFP/GETTY IMAGES

TFG - Pensament aula 1

La condició pòstuma a Barcelona

Javier Carrascosa Rivera

CONSULTOR: GONÇAL MAYOS. DATA: 16/06/2019

Índex

Projecte: 1
La condició pòstuma a Barcelona 1
Índex 2
Resum / Paraules clau 3
1. Introducció 5
1. 1. Justificació del treball 5
1. 2. Esquema de treball. Metodologia 6
2. Condició postmoderna i condició pòstuma: dos conceptes a debat 7
2. 1. La condició postmoderna 7
2. 2. La condició pòstuma 9
3. La condició pòstuma a Barcelona 12
3. 1. Barcelona Zero 12
3. 2. El turisme i la Barcelona global 20
3. 3. Globalització irreversible 22
3. 4. Apocalíptics i integrats 24
3. 5. Identitat en lluita 26
4. Conclusió 29
5. Bibliografia 31
6. Filmografia 31

Resum / Paraules clau

El present treball tracta d'explicar el concepte de condició pòstuma introduït per **Marina Garcés** al seu llibre ***Nueva Ilustración Radical***[1] :

> *"De la condición postmoderna hemos pasado a la condición póstuma, un tiempo de prórroga que nos damos cuando ya hemos concebido y en parte aceptado la posibilidad real de nuestro propio final". (Marina Garcés, Nueva Ilustración Radical, 2017).*

Davant un concepte tan contundent i provocador, puix que no hi ha *després* darrere d'un *pòstum*, es tracta de veure si aquesta condició és veritablement perceptible a una ciutat del món actual com ho és **Barcelona**. Quan dic el món actual em refereixo al món globalitzat, desregulat i hiperconnectat en el que vivim avui dia; es tracta de veure si el concepte pòstum te a veure amb la irreversibilitat d'aquest nou món global, on no sembla haver-hi sortida possible al capitalisme i l'economia col·laborativa, i que com indica **Remedios Zafra** al seu assaig ***El entusiasmo***, milions de joves i no tan joves es mouen de treball precari en treball precari a la recerca d'un futur que s'escapa, perquè la lògica del mercat implica el màxim benefici i el mínim cost: es trenca així l'horitzó d'expectatives? Després, a la recerca d'un sentit identitari i de vida, la societat posa els ulls en un passat idealitzat, a la recerca d'un món millor a l'actual, encara que sigui imaginat: són les ***retrotopies*** de les que parla **Zygmunt Bauman**, que davant la impotència com a individu i com a societat davant la maquinària neoliberal, busquen una drecera cap a un millor futur que passi per la tornada al passat, un exemple el tenim a l'eslògan: *Make America Great Again*. En el cas de Barcelona, i per extensió de Catalunya, aquesta *retrotopia* s'ubica al **moviment d'independència** vers d'Espanya, que va tenir el seu moment catàrsic l'**1 d'octubre de 2017** amb el Referèndum d'autodeterminació de Catalunya, amb resultats nefastos. Finalment, ens preguntem si aquesta condició pòstuma no ho serà pas i és més aviat el trànsit necessari cap a una nova era de la humanitat, tal com explica **Marc Augé** al seu ***El porvenir de los terrícolas***: la fi de la prehistòria de la humanitat i el naixement d'una societat planetària; amb el dubte de si aquesta nova era serà millor o pitjor per aquesta nova societat.

Paraules clau: **condició pòstuma**, **globalització**, **turisme de masses**, **retrotopia**, **entusiasme**

---

[1] Marina Garcés, Nueva Ilustración Radical, Anagrama: Barcelona, 2017

“La educación y la cultura actual van contra el pensar”

SEMANA: En su libro hay cierta desazón, pareciera apocalíptico. ¿Así está el mundo?

Marina Garcés: Diagnostico un poco sobre el futuro y hacia dónde nos pueden llevar las potencias. Reflexiono sobre los imaginarios apocalípticos que a la vez dominan nuestros imaginarios políticos, estéticos, incluso íntimos y personales: parece que no podemos mirar adelante sin pensar que algo va a acabar mal. Y esto lo sentimos desde muchos ámbitos. Y también analizo nuestra existencia. El mundo parece formateado por una ideología y por una forma de producir impotencia en nosotros como individuos y como sociedades, que es lo que llamo aquí un dogma apocalíptico, una gestión por parte del poder en general. Y también cómo podemos desmontar esa especie de condena civilizatoria en la que, de algún modo, nos invita a rendirnos.

SEMANA: Habla de un mundo póstumo, que agonizamos...

M.G.: Yo digo que esa creencia es la construcción ideológica de nuestro tiempo. El libro es un manifiesto contra la condición póstuma. Es un manifiesto para reapropiarnos del tiempo, de nuestras existencias personales y colectivas, y de hacerlo retomando la conexión entre saberes y emancipación. Yo digo que es un libro que clama una nueva emancipación, contra este no futuro al que nos condena el capitalismo actual.

EXTRACTE D’UNA ENTREVISTA A MARINA GARCÉS A LA REVISTA SEMANA, ON PARLA DEL QUE ÉS LA CONDICIÓ PÒSTUMA.

1. Introducció

1. 1. Justificació del treball

El treball es basa a explicar i fer una crítica al concepte de «condició pòstuma» de Marina Garcés, tot relacionant-lo amb la ciutat de Barcelona. Marina Garcés és una filòsofa barcelonina d'influència marxista que introdueix conceptes com la «**filosofia de guerrilles**», amb la qual vol que el pensament de caràcter filosòfic incideixi en la societat de manera clara i directa. Segons aquest pensament, la filosofia ha de servir per canviar la societat, i el filòsof ha de ser un activista, una mica en la línia de l'Escola Francesa (Merleau-Ponty, Deleuze, Foucault), i també amb influència del pensament marxista. La seva parella sentimenal, el també filòsof Santiago López Petit, impulsor del moviment **Dinero Gratis** i autor de la tesi doctoral **Entre el ser y el poder** –on parla de la derrota de la classe treballadora en tant que subjecte polític– també ha exercit una notable influència en el seu pensament. La «condició pòstuma» és un concepte introduït al llibre "Nova Il·lustració radical[2]" publicat el 2017, que alhora és un recull de textos i conferències anteriors de Marina Garcés.

El concepte de condició pòstuma va ser introduït per Marina Garcés en els seus escrits recopilats al llibre Nova Il·lustració Radical (Anagrama, 2017) on parla de la nova onada antiilustrada que patim a causa de la crisi civilitzatòria actual. La condició pòstuma és una mena d'actualització de la condició postmoderna, tal com la representava Lyotard (la fi de les grans narratives, del relat de la veritat objectiva i del progrés), i segons Garcés "és aquella configuració del temps en què el futur com a projecte ha quedat enrere i per tant, cada dia que passa és un dia menys en un compte enrere cap a enlloc." (Garcés, Ciutat Princesa, 2018, pàg. 234); és a dir, segons Garcés, la condició pòstuma és aquella on s'assumeix la «destrucció irreversible de la nostra condició de vida[3]».

El treball s'emmarca a la ciutat de Barcelona perquè és un exemple de model de ciutat globalitzada dins del sistema capitalista tardà[4]. La ciutat de Barcelona s'ha convertit en una "ciutat

---

[2] M. Garcés, *Nueva ilustración radical*, Anagrama, Barcelona, 2017

[3] M. Garcés, *Nueva ilustración radical*, Anagrama, Barcelona, 2017, p. 22.

[4] El capitalisme tardà és un terme encunyat pels socialistes de l'Europa continental a la fi de la dècada de 1930 que fa referència al capitalisme modern a partir de la Segona Guerra Mundial. Des de 2016, el terme s'ha utilitzat als Estats Units per a referir-se als absurds, les crisis, les injustícies i les desigualtats creades pel desenvolupament empresarial modern. El capitalisme posterior es refereix a l'època històrica des de 1940, incloent l'expansió econòmica posterior a la Segona Guerra Mundial, anomenada "edat d'or del capitalisme". Font: Ernest Mandel's "Late Capitalism", Economic Crisis and Crisis Theory, Paul Mattick, 1974. Enllaç: https://www.marxists.org/archive/mattick-paul/1974/crisis/ch05.htm

marca"; això ho veurem més endavant en aquest treball. La lògica neoliberal imperant vol convertir aquesta ciutat en un destí turístic de primer nivell, en una ciutat per gaudir uns –els turistes– i precaritzar altres –els residents. Garcés identifica el turisme massiu de Barcelona com un dels problemes capitals de la ciutat: "Lluny de ser la democratització del viatge i del coneixement recíproc de mons, cultures i persones, les estampes que ens ofereix actualment el turisme vénen a confirmar la fi del món, o la fi d'un món. Ja no són separables de la crisi ambiental i de civilització. Són part de la seva expressió[5]".

> *"El futuro se ha transformado y ha dejado de ser el hábitat natural de las esperanzas y de las más legítimas expectativas para convertirse en un escenario de pesadillas: el terror a perder el trabajo y el estatus social asociado a este, el terror a que nos confisquen el hogar y el resto de nuestros bienes y enseres, el terror a contemplar impotentes cómo nuestros hijos caen sin remedio por la espiral descendiente de la pérdida de bienestar y prestigio, y el terror a ver las competencias que tanto nos costó aprender y memorizar despojadas del poco valor de mercado que les pudiera quedar." Zygmunt Bauman, Retrotopía, Paidós: Barcelona, 2017, p. 15-16*

Amb la mirada posada en la precarietat que introdueix com a norma aquesta "condició pòstuma", que impedeix l'ascens social a uns o el benestar econòmic a d'altres (o totes dues alhora), en aquest treball es posa en relleu als autors contemporanis que parlen d'aquesta pèrdua de poder de decisió vers les elits extractives d'un signe i l'altre. Remedios Zafra és una pensadora guanyadora de premis que així i tot explica als seus llibres la condició precària de gran part del seu treball. Marina Garcés també parla del declivi de la universitat i de l'excessiu esforç econòmic dels alumnes, que aspiren a un ascens social mitjançant la formació que mai arriba, convertin-se molt cops en falsos becaris que amb sort cobren per la seva feina. D'això també en parla Zygmunt Bauman quan ens alerta sobre les societats líquides, però també hi ha un cert consens en el "final de tot plegat" (els autors esmentats parlen de postcapitalisme, capitalisme tardà, societats pòstumes, etc) i aquesta idea és transformada per Marc Augé no en un final, sinò en un principi de societat planetaria.

1. 2. Esquema de treball. Metodologia

La metodologia emprada en el treball ha estat l'obtenció de dades de fonts documentals, en especial de l'autora Marina Garcés, però també de Remedios Zafra, Marc Augé o Zygmunt Bauman, autors que parlen del món actual de la globalització i la precarietat. Es fa un repàs de què significa

[5] M. Garcés, Ciutat Princesa, Galaxia Gutemberg, Barcelona, 2018, p. 175

condició postmoderna i condició pòstuma i s'hi contraposa el significat d'un terme i l'altre. Es segueix el treball amb l'exposició amb dades infogràfiques extretes de fonts autoritzades d'Internet que mostren problemes comuns a la ciutat de Barcelona, que tracten d'explicar aquesta condició pòstuma a la qual fa referència Marina Garcés. Es fa un repàs a què comporta la globalització del món i es qüestiona la seva suposada llibertat d'opcions (la visió optimista de Fukuyama) i es mostra com diversos autors, com Garcés, Augé o Bauman opinen que la globalització el que ha comportat és un augment de la desigualtat i un trencament de l'horitzó d'expectatives. Després tornem a Barcelona per observar el fenomen identitari, la reivindicació sobiranista per gran part de la població, del seu ús per part de les elits governants i de com aquesta recerca de sentit identitari dins un món global i canviant és el retorn a la recerca d'un passat gloriós: la retrotopia de la que parla Zygmunt Bauman. Per acabar, es fa una breu conclusió personal amb els arguments dels autors citats.

2. Condició postmoderna i condició pòstuma: dos conceptes a debat

2. 1. La condició postmoderna

S'ha de dir que la condició pòstuma és el darrer estadi de la condició postmoderna, un concepte per si mateix discutit perquè hi ha autors que el defensen i d'altres que el neguen, no es sap ben bé quina és la data aproximada del naixement d'aquesta condició, però sí que entra en contradicció amb la condició moderna que van inaugurar els il·lustrats francesos del segle XVIII. Alguns autors consideren com inici de la modernitat la Il·lustració francesa del segle XVIII, i situen el seu final amb la fi de la Segona Guerra Mundial. El projecte il·lustrat dels pensadors francesos del XVIII comprèn l'auge del pensament racional, el materialisme, el cientifisme, el progrés, la superació, la crítica, l'avantguarda, etc. És per això que la modernitat és entesa o caracteritzada com a efecte de superació crítica: supera i fa obsolet l'Antic Règim. Simplificant la definició del concepte, podem dir que la postmodernitat és la crítica als postulats de la Modernitat del segle XIX: totes les promeses i somnis que els ideals moderns auguraven no es van complir durant el segle XX,

però el que és més, les idees centrals de debò, coneixement científic, raó, universalisme, etc. no podien seguir sent usats com legitimadores de l'esdevenir social.

Es pot definir la postmodernitat segons **Gianni Vattimo** com *"una celebració del final de les filosofies fundacionals que es desenvolupa des de la confluència de l'hermenèutica d'arrel heideggeriana i del nihilisme de tall nietzschià"*. Per a Vattimo *"La modernitat s'ha acabat perquè, avui, ja no és possible parlar de la història com d'una cosa unitària en no disposar de cap centre organitzador de les nostres narracions i representacions del món"*. Per la seva banda, **Jean-François Lyotard** proposa una teoria de la legitimació del saber postmodern, que trasllada a la idea d'incommensurabilitat, i que es resumeix en tres eixos: una crítica antitotalitària a la modernitat; una definició de la postmodernitat com a incredulitat davant les «grans narracions» i una anàlisi de les formes de legitimació del discurs en la postmodernitat entorn de la idea de «dissens» o «litigi».

Lyotard en el seu llibre *La condició postmoderna* ens diu que en tota societat existeix un centre legitimador, que es coneix com **metarrelats**, que cohesionen i articulen el tot social. Així, en les societats premodernes el metarrelat era d'origen mític i religiós, en la modernitat ocupen el seu lloc els metarrelats basats en la Raó Il·lustrada. Així doncs, els metarrelats de la Modernitat són el principi d'emancipació de la ignorància i la servitud per mitjà del coneixement i la igualtat; el principi d'emancipació de la pobresa pel desenvolupament tècnic i econòmic del sistema capitalista; i finalment, el principi d'emancipació de l'explotació gràcies al discurs marxista.

Lyotard critica particularment al que denomina el "saber científic", un tipus de saber didàctic de matriu Il·luminista que legitima els seus enunciats com un "valor de debò", excloent al mateix temps els altres discursos, als qui acusa d'"endarrerits", formats en opinions, prejudicis, ignoràncies o ideologies. D'aquesta manera, i enfront del fracàs dels "grans relats" basats en l'Esperit (Hegel), l'emancipació humana (Marx) i el "consens racional" (Habermas), conclou que la ciència es transforma en un "metadiscurs" basat en una "pretensió ontològica". Lyotard ens diu que tot es deu al fet que la veritat, el coneixement, ha passat per una transformació radical i totalment destructiva. La Teoria, és a dir, el coneixement merament especulatiu, metafísic, el pensar pel pensar, ha desaparegut per un tecnicisme radical que ens ha portat del "sapere audare" a el "per a què serveix això?". En resum: el coneixement s'ha transformat en comunicació, més en concret en informació, i tota informació ha de ser útil per les seves aplicacions dins el sistema capitalista, i no pas pel seu valor intrínsec.

2. 2. La condició pòstuma

La condició pòstuma s'emmarca dins d'aquest pensament que **Hal Foster** calificaria d'apocalíptic:

> *Esta creencia apocalíptica de que nada marcha, de que ha llegado el «fin de las ideologías» no es más que el reverso de la creencia fatal de que nada funciona, que vivimos bajo un «sistema total» sin esperanza de rectificación, la misma aquiescencia que Ernest Mandel denomina la «ideología del capitalismo tardío[6]».*

Trobem així que la primera crítica a la "postumitat" la trobem en un pensador molt anterior a la tesi de Garcés, i això és així perquè altres pensadors ja van fer aquest tipus de prediccions apocalíptiques, amb la diferència, és clar, que Garcés ja viu en aquest futur apocalíptic i per tant parla amb més coneixement de causa. Així i tot, donat que el treball s'emmarca a la ciutat de Barcelona, no trobem que l'apocalipsi com a tal tingui lloc a la ciutat, encara que potser no en el sentit de destrucció material, sinó de destrucció de l'esperança o d'horitzó d'expectatives. D'aquest trencament de l'esperança, de final del projecte vital de cadascú, també ens parla altra pensadora coetània de Garcés, **Remedios Zafra**, amb el concepte d'«**entusiasme**». L'entusiasme de Zafra és un tipus d'actitud vital impostada per tal de ser més preferible pel capital, a la recerca d'una seguretat econòmica que mai arriba i que esgota alhora el veritable entusiasme:

> *Para quienes tienen pocos años es fácil considerar la vida como algo a punto de empezar, pero la juventud se apaga con el tiempo. Esa inconsciente tentación que se convierte en hábito de aplazar la vida a un «después de» (imaginando que la juventud, la salud y la energía estarán siempre). «Después de» esta razón o de ese impedimento: cuando tenga trabajo de verdad, cuando me vaya de casa, cuando devuelva al préstamo, cuando arregle mis dientes, cuando supere esta crisis, cuando olvide a ese amor. Entonces, quizá llegará la vida que permitirá expulsar el aire retenido en la impostura de años. Y por fin decir lo que se piensa, hacer lo que se quiere, vivir como se sueña.*

Zafra ens parla de **vides precaritzades** i conformistes que rebutgen fer una revolució, només es cerca resistir fins al final (un final incert), i en aquesta línia entenc que té cabuda allò que Garcés anomena com condició pòstuma i que, certament, es troba immers en gran part de la societat barcelonina. Una ciutat global i turística que fa anys va perdre l'embranzida industrial, obrera i cultural que la va fer gran per acabar convertint-se en una «**ciutat uberitzada**[7]», de repartidors de **Glovo** i de pisos turístics d'**Airbnb**, en la línia de les grans capitals turístiques del món, que es precaritzen progressivament sota l'erroni concepte d'«economia col·laborativa». La **uberització** fa

---

[6] Foster, H. (1985) *La posmodernidad*. Habermas, J. Said, E. Baudrillard, J. Said, E. Jameson, F. et altri. Kairós: Barcelona, p. 10.

[7] Ian Brossat, *Airbnb: La ciudad uberizada*, Katakrak, Pamplona-Iruñea, 2019

referència a les cada vegada més nombroses plataformes d'**economia col·laborativa** en les quals, gràcies a internet i les noves tecnologies, empreses i particulars posen a disposició d'altres particulars, sense necessitat d'intermediaris, diversos béns i serveis: una casa o habitació en lloguer, un trajecte compartit, un cotxe o una plaça de garatge. Aquesta nova economia sense intermediació ha comportat un augment dels lloguers a les grans ciutats i una precarització dels treballadors, que gradualment han d'abandonar el centre de les ciutats per la pujada del cost de la vida, alhora que depenen econòmicament d'aquests centres perquè és on radica principalment el treball, que depèn en gran mesura del sector turístic o de serveis.

En aquest sentit, podem afegir a la «condició pòstuma» les aportacions d'**Immanuel Wallerstein** a les **crisis cícliques i estructurals**. Segons diversos indicadors econòmics ja hem sortit de la greu crisi econòmica de 2008, però també sembla que ens endinsem a una altra gran crisi a finals d'aquest mateix any. Wallerstein ens diu que les crisis cícliques són fluctuacions sistèmiques amb les quals el sistema retorna a una situació d'equilibri. Una crisi estructural esdevé quan aquestes fluctuacions sistèmiques es tornen caòtiques i no poden mantenir un equilibri estable, i en aquest cas el sistema fa fallida i té lloc una batalla, que haurà de portar-nos cap a un nou ordre. Wallerstein senyala que estem patint una crisi sistèmica, a causa de l'esgotament que porta arrossegant des de fa temps, que sitúa dins de **cicles llargs de Kondratieff**[8]. Wallerstein ens augura –en línia amb Garcés– un escenari apocalíptic: el caos propi d'una crisi estructural, on hi haurà –per part del capital, en un principi– especulació en els mercats financers, i malestar entre la ciutadania, un augment del cost dels articles bàsics (menjar, energia, aigua), els efectes irreversibles del canvi climàtic i les pandèmies.

Estem doncs al final d'un cicle llarg de Kondratieff, però que no pot donar lloc a un altre cicle per l'esgotament dels recursos i de l'interès dels capitalistes:

> *"las posibilidades de acumulación real del sistema han llegado a su límite. El capitalismo, desde su nacimiento en la segunda mitad del Siglo XVI, se alimenta de la diferencia de riqueza entre un centro, en el que convergen los beneficios, y periferias (no necesariamente geográficas) cada vez más empobrecidas. Al respecto, la recuperación económica de Asia del Este, de India, de América Latina, constituye un desafío insalvable para la "economía-mundo" creada por Occidente, que ya no llega a controlar los costes de la acumulación" (Wallerstein, 2008)*

[8] Nikolai Kondratieff (1892 -1938) va proposar la teoria segons la qual les economies capitalistes tenen cicles llargs, que duren entre 50 i 60 anys, de expansions seguides de depressions. Aquests cicles econòmics avui es coneixen com a "ones llargues" o "ones Kondratieff". L'economista rus va observar el comportament dels preus en el segle XIX (va incloure salaris, taxes d'interès, matèries primeres, comerç exterior, dipòsits bancaris i altres dades). En el cicle Kondratieff es distingeixen quatre fases: inflació beneficiosa, estagflació, deflació beneficiosa i deflació. Ja que l'últim cicle de Kondratieff s'acaba al voltant de 1949, avui estaríem en el cicle deflacionari que precedeix a la depressió.

Per la seva part, també podem aprofundir aquest concepte d'acumulació amb el concepte d'«**acumulació per despossessió**» de **David Harvey**. Segons Harvey l'actual sistema capitalista es sustenta gràcies a processos de sobreacumulació, tot generant excedents de producció, treball i capital. Per tal de sobreviure es serveix d'ajustos "espai-temporals" en els quals es traslladа la crisi en el temps o en altre espai geogràfic. És a dir, un cop s'acaben les capacitats productives d'una regió, el capital es traslladа a un altre indret i comença de nou a produir i a generar excedents, i després a un altre indret, i així successivament, acumulant tots aquells excedents i plusvàlues que en altres circumstàncies haurien posseït els treballadors, però que per mitjà d'aquest sistema ja no podran posseir: acumulació per despossessió. Harvey preveu *"una profundización de la política de acumulación por desposesión en todo el mundo, con el propósito de evitar la total parálisis del motor de la acumulación"* que ens portarà a un *"militarismo flagrante que EUA propone de manera creciente, sobre el supuesto de que es la única respuesta posible al terrorismo global (...) ataque preventivo"* (Harvey, 2004).

Davant de tot això, Harvey ens diu que s'ha de promoure *"una forma de globalización enteramente diferente, no imperialista, que enfatiza el bienestar social y los objetivos humanitarios asociados con formas creativas de desarrollo geográfico desigual por sobre la glorificación del poder del dinero, el valor del mercado accionario y la multiforme e incesante acumulación de capital a través de los variados espacios de la economía global por cualquier medio, pero que termina siempre por concentrarse fuertemente en unos pocos espacios de extraordinaria riqueza."* (Harvey, 2004). És a dir, que Harvey ens convida –mitjançant les revoltes socials– a canviar la **globalització del neoconservadurisme** per una altra de justícia social i distribució equitativa de la riquesa; Harvey ens convida doncs, com ja va fer Marx, a prendre part en la lluita de classes, i en aquest sentit, és més proper a la filosofia de guerrilles que predica Garcés.

3. La condició pòstuma a Barcelona

3. 1. Barcelona Zero

En el seu darrer llibre *Humanitats en acció*[9], Marina Garcés ens parla del concepte d'**Humanitats ZERO** "que, com els refrescos del nostre temps, acompanyen el nostre oci amb un simulacre de dolça frescor"[10]; ens diu que ara les Humanitats serveixen per consumir, produir o per guanyar-se malament la vida, però que no fan ni mal ni bé: són de suma ZERO. Traslladant aquest concepte a la ciutat de Barcelona, podem dir també que la ciutat se'ns presenta com una ciutat ZERO: sembla Barcelona, però no ho és. És a dir, la ciutat es ven com una efervescent ciutat mediterrània, promesa d'oci i nits d'esbarjo, de cultura i teatre, de festa sense interrupció. Ven una forma de vida barcelonina que no existeix, però que ja és marca de la ciutat. La millor botiga del món, aquest era un eslògan que fins fa uns anys era la marca de la ciutat.

FIGURA 1. LOGOTIP INSTITUCIONAL DE "BARCELONA, LA MILLOR BOTIGA DEL MÓN"

Podem fer un breu repàs de què és Barcelona i el que ha estat Barcelona al llarg dels últims anys, de fet és això el que va fer Marina Garcés al seu llibre *Ciutat Princesa*, un recorregut per la història i la intrahistòria de la ciutat per tal que el relat oficial no esborri del record a la Barcelona ciutat abans de l'esclat de la marca Barcelona. No s'ha d'entendre aquesta vista enrere com a una reivindicació de que tot temps passat va ser millor –o jugant amb els eslògans actuals, un *Make*

[9] M. Garcés, Humanitats en acció. Un projecte dirigit per Marina Garcés, Raig Verd: Barcelona, 2019.

[10] Marina Garcés, *Humanitas en acció*, Raig Verd: Barcelona, 2019, p. 17

Barcelona Great Again–, perquè veritablement els temps passats no van ser millors. De fet, és per això que es senyala aquesta falsedat de la marca Barcelona, perquè mai va jugar a ser una efervescent ciutat mediterrània. Barcelona també va ser obrera, *quinqui* i lletja. Molt abans que els falsos autònoms de **Deliveroo** es juguessin la vida portant pizzes anant en bici ja hi havia barris sencers de treballadors precaris crònics, com a la Verneda. Abans que Samaranch anunciés que els **Jocs Olímpics** se celebrarien el 1992 a Barcelona la ciutat vivia d'esquena al mar. Llavors, quina és l'autenticitat de la marca Barcelona? No hi ha un relat unitari sobre la història de la ciutat, però sí sabem que aquest relat no és el que es ven avui en dia. Aquest oblit col·lectiu del passat també s'emmarca dins la condició pòstuma, perquè ja no som els ciutadans els que fem la història de la ciutat, sembla que només sóm els residents que treballen per al gaudi del turista. Aquesta pèrdua d'identitat, o si més no del sentit de pertinència a la ciutat –ésser barceloní– és un tret més de la condició pòstuma, de la suma ZERO i, en definitiva, del relat neoliberal i neoconservadurista que ha comportat la globalització.

FIGURA 2. IMATGE PROMOCIONAL DE L'AJUNTAMENT DE BARCELONA: "BARCELONA CAPITAL MEDITERRÀNIA"

La Barcelona ZERO és aquella ciutat que només existeix en els comentaris de **TripAdvisor** i en les explicacions dels guies turístics sota un paraigua vermell. Es la mort i resurrecció com a ciutat *zombi* de l'era de l'economia colaborativa: **Uber**, **Glovo**, **Cabify**, **Deliveroo** i **AirBnb** són els veritables amos d'aquesta ciutat efervescent i mediterrània. «Una llauna de cervesa, un euro», aquesta pot ser la nova marca Barcelona. Lluny queda ja tota indústria, qualsevol sentit de lluita obrera, ja no hi ha res més que l'oci i la festa. La possibilitat per part del barceloní de ficar el pis a AirBnb i viure de rendes, aquesta és la gran promesa de la ciutat per als que encara són propietaris; per a la resta, millor si tens una bona bicicleta. Una ciutat per gaudir, segons la publicitat

institucional, però no tant per viure. Una ciutat ZERO, que ni és bona ni dolenta, ni fa mal ni fa bé, és una ciutat més dins del circuit de ciutats turistificades que ja només existeixen per a ser fotografiades, consumides i produïdes. És millor aquesta Barcelona que la dels anys noranta? És possible que sí, que el nivell de vida, de salut i de serveis sigui superior, però llavors perquè aquesta falta d'identitat? Perquè aquesta sensació de derrota? La resposta a aquestes preguntes té a veure, i molt, amb la condició pòstuma: perquè no hi ha horitzó d'expectatives, perquè el món globalitzat és molt petit, perquè la desigualtat és avui molt més evident, i a ningú importa. De la mateixa manera que Garcés identifica els mals actuals de les Humanitats i els agrupa en el concepte de ZERO, quan hi ha tants estudis d'Humanitats, màsters i postgraus, CCCB i un llarg etcètera, per acabar essent aquest guia turístic que sota un paraigua vermell explica les curiositats del barri Gòtic a un grupet de turistes.

Podem observar a les següents gràfiques[11] el perquè d'aquesta sensació de derrota, de final de trajecte, de condició pòstuma de la mateixa ciutat de Barcelona. A la figura 3 podem veure l'increment del preu del lloguer des del 2001 fins a l'any 2017, on gairebé s'ha duplicat en tots els barris de la ciutat. A la figura 3, la gràfica indica que es dedica més del 50% del sou a pagar el lloguer.

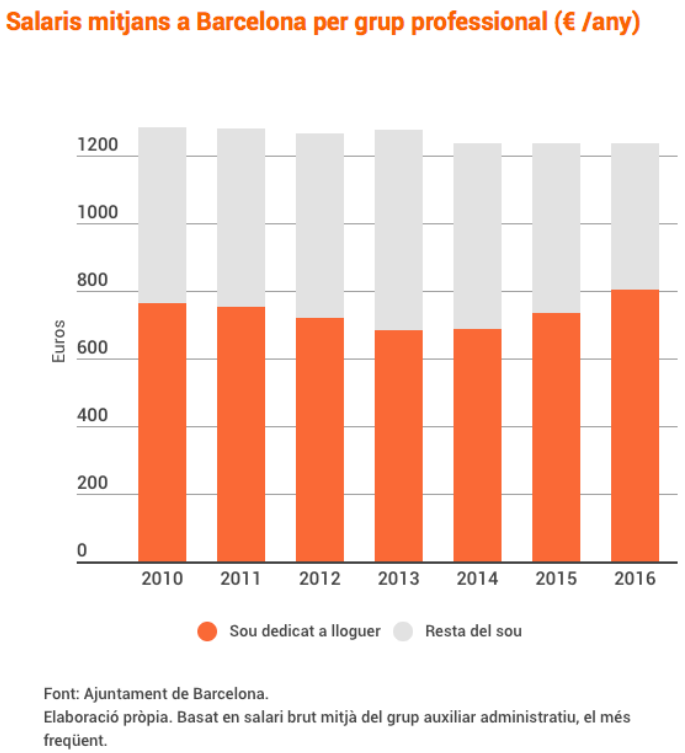

FIGURA 3. EVOLUCIÓ DEL PREU DEL LLOGUER A BARCELONA

[11] Gràfiques extretes d'Internet de diferents medis com El País, La Vanguardia i l'Ajuntament de Barcelona, però en especial del documental Expulsats de Barcelona. Enllaç web: https://www.ccma.cat/324/expulsats-de-barcelona/

Podem complementar aquesta gràfica amb l'increment d'apartament turístics oferits a la plataforma d'AirBnb, tal com es veu a la figura 4.

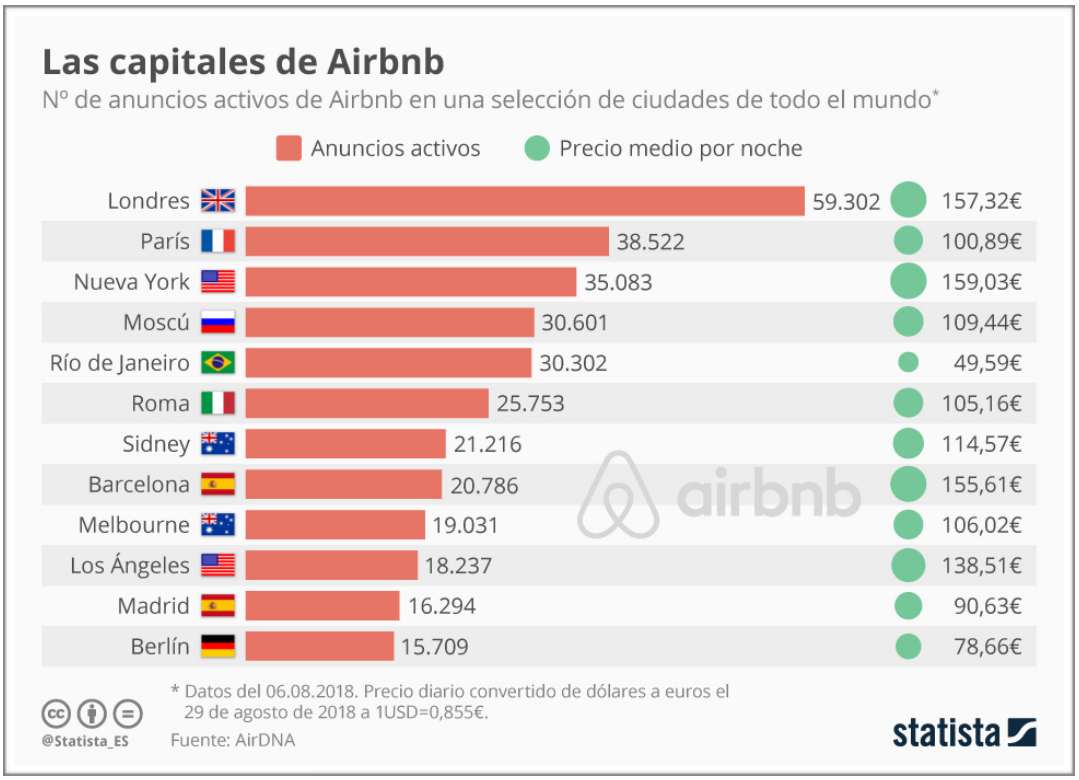

FIGURA 4. BARCELONA ESTÀ AL TOP 10 DE LES CIUTATS AMB MÉS OFERTA D'APARTAMENTS A AIRBNB

FIGURA 5. BARCELONA ÉS LA CIUTAT AMB MÉS ANUNCIS A AIRBNB DE TOT L'ESTAT ESPANYOL.

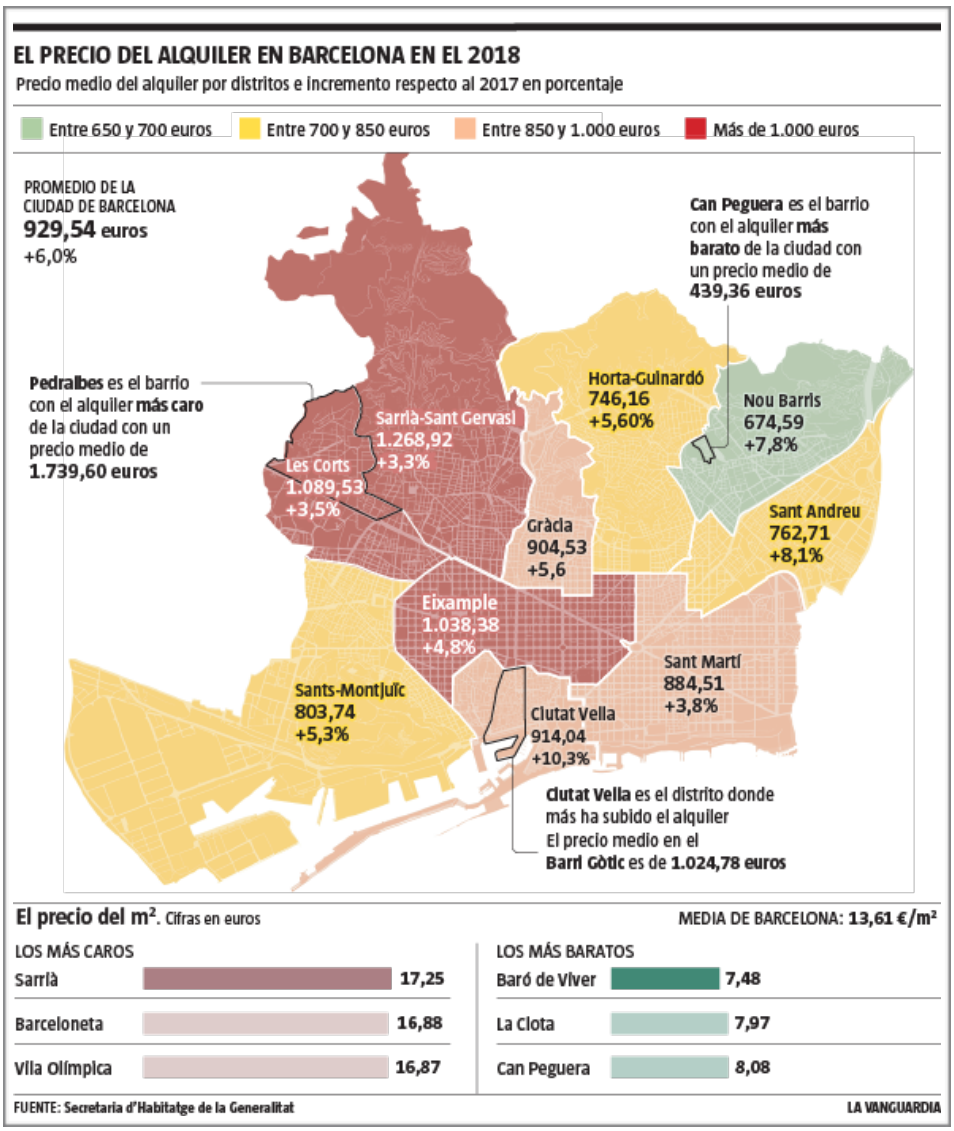

FIGURA 6. EL PREU DEL LLOGUER A BARCELONA L'ANY 2018. CIUTAT VELLA, EL BARRI MÉS TURÍSTIC, ES EL DISTRICTE ON MÉS HA PUJAT EL LLOGUER, QUE ES CORRESPON AMB EL BARRI QUE TE MÉS ANUNCIS A AIRBNB.

A la plana següent podem observar com els salaris dels més joves han disminuït d'ençà de l'any 2010, el declivi coincideix amb els anys més durs de la crisi (2011-2015), anys en què va esclatar el moviment dels "**Indignados**" a tota Espanya, moviment que reclamava un canvi en les polítiques de l'Estat, que estava aplicant unes mesures d'austeritat molt severes per tal de recuperar l'economia, pagar la prima de risc, complir els objectius de dèficit, etc. La ciutadania estava tipa de dades macroeconòmiques que esmicolaven el seu nivell de vida. Els polítics i economistes s'afanaven a reganyar als ciutadans tot dient que havien viscut per damunt de les seves possibilitats. L'atur va començar a pujar, motivat per una nova política que feia més fàcil despatxar als assalariats; les noves contractacions eren d'inferior qualitat: sous més baixos i amb contractes precaris. En pocs anys es va passar d'una relativa seguretat en l'àmbit del treball a la **precarització** més absoluta, fins arribar als nostres dies on destaca la figura del fals autònom que treballa per una

start-up d'economia col·laborativa. La indústria se'n va de mica en mica a països on la mà d'obra és encara més barata (Xina, India, Bangladesh) i les ciutats altra vegada obreres i industrials com podia ser Barcelona es van reconvertir en destinacions d'oci mundial, amb unes poblacions destinades a treballar en el sector serveis. Tota aquesta reconversió s'ha fet en poc menys d'una dècada i és un canvi de paradigma que no només afecta Barcelona, sinó moltes altres ciutats arreu del món amb característiques similars: bona oferta cultural, ambient cosmopolita, vols ***low-cost*** i promesa de festa: ciutats com Praga, Budapest o París són temples del turisme de mases.

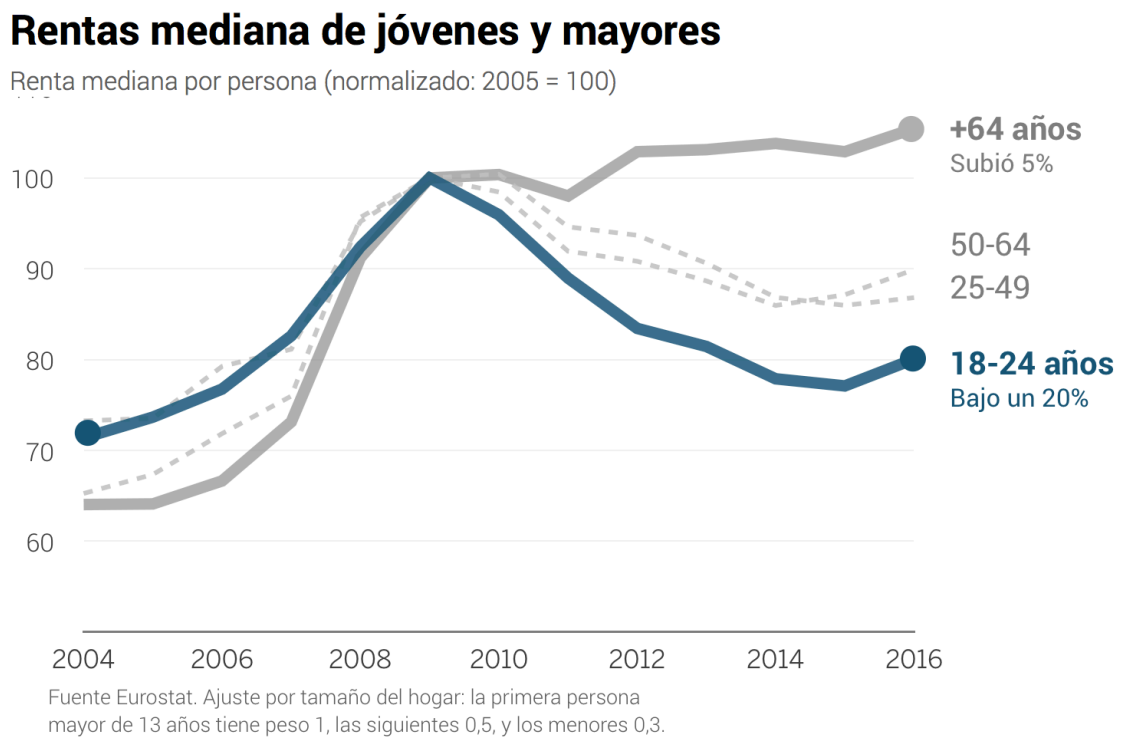

FIGURA 7. RENDES MITJANES DE JOVES I MAJORS

En un principi aquest alt nivell turístic no sembla ser un problema, tot al contrari: dóna llocs de treball, es revitalitza la ciutat, fa que creixi la població perquè és on tothom vol anar. Hi ha, però la cara B d'aquest model productiu: un **monocultiu del turisme**, del sector serveis, que fins fa no tant era característic de les poblacions costaneres, però no de les grans ciutats. Aquest monocultiu no afecta només als mesos característics d'esbarjo que es corresponen amb l'estiu, sinó que és per tot l'any, degut a la gran oferta cultural de la ciutat. Barcelona sempre ha estat una ciutat de fires i congressos, als quals s'ha d'afegir ara el turisme *low-cost*. Aquest turisme arriba a Barcelona a través dels vols barats i s'allotja en apartaments turístics que abans eren habitatges i ara són blocs sencers d'un sol propietari que anuncia el seu lloguer per nits a través d'Airbnb i plataformes

similars[12]. Això fa que els preus de l'habitatge i particularment dels lloguers a Barcelona s'incrementin significativament (tal com es veu a la figura 8), tot i que els sous no pugen amb la suficient força com per a assumir aquest sobrecost.

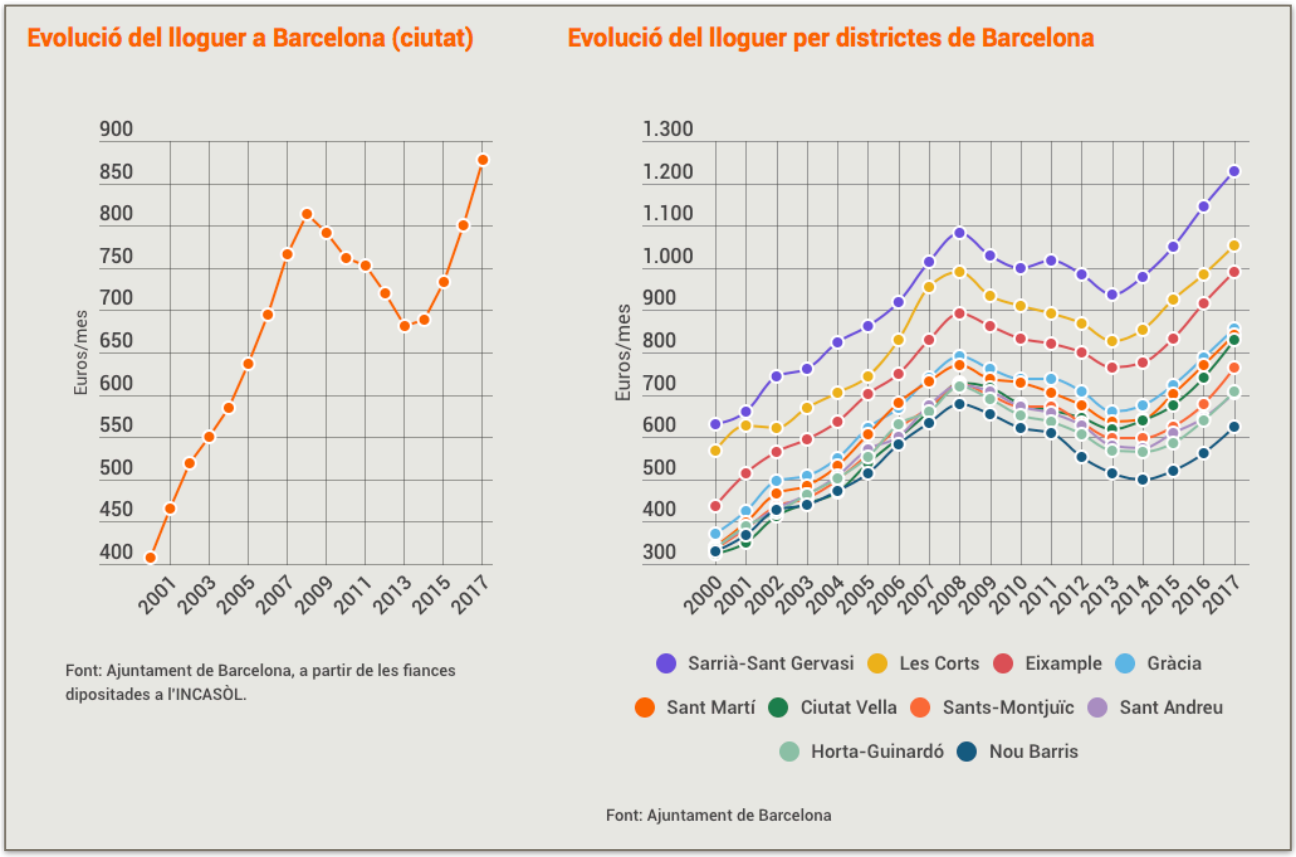

FIGURA 8: EVOLUCIÓ DEL LLOGUER A BARCELONA (CIUTAT).

La conseqüència és que cada vegada més hi ha pisos compartits no només per estudiants, sinò per tota una massa de treballadors precaris, o directament els residents de Barcelona se'n van a poblacions menys massificades, lluny del turisme, properes a Barcelona via ferrocarril. Aquesta és una conseqüència directa d'haver venut la ciutat a l'especulació més salvatge, i és un final que ja van prediure des del col·lectiu **Espai en Blanc**, grup al qual pertany Marina Garcés, quan el 2004 van escriure un informe demolidor: *"**Barcelona 2004, el feixisme posmodern**" (L'altra cara del Fòrum de les cultures, Bellaterra, 2004)*, quan es va inaugurar el Fòrum de les Cultures:

> *"La marca Barcelona és la manera com la nostra ciutat s'inscriu en un món que, com veurem, porta el capitalisme al seu apogeu. La marca Barcelona competeix amb les altres marques en el mercat de les marques i hem de desitjar vivament que estigui entre les guanyadores, ja que si no tots en sortiríem perjudicats. La necessitat d'aquesta guerra es presenta com una cosa natural.*

[12] El Periódico: "¿Por qué 10 anfitriones de AirBnb en Barcelona ganan 84.500 euros al día?" Carles Cols, 21/10/2018. Enllaç: https://www.elperiodico.com/es/barcelona/20181021/ganancias-mayores-propietarios-airbnb-barcelona-7099989

Davant de l'alternativa «connectar-se o morir», la conversió de Barcelona en una marca entre les marques apareix com quelcom indiscutible." Cita de "Barcelona 2004, el feixisme posmodern" (L'altra cara del Fòrum de les cultures, Bellaterra, 2004) de Marina Garcés, Ciutat Princesa, Galaxia Gutemberg: Barcelona, 2018, p. 123

L'informe segueix enunciant les **cinc raons fonamentals per les quals refusen la marca Barcelona**, a saber:

- **perquè comporta massa injusticies**: especulació desaforada, enriquiment d'uns quants.
- **perquè comporta massa dolor**: explotació d'unes vides absolutament precàries, veïns expulsats dels seus barris, dolor dels que arriven amb promeses de futur i veuen les seves biografies convertides en la narració de les noves formes d'esclavatge.
- **perquè comporta massa engany**: perquè Barcelona es presenta a si mateixa afirmant el que en realitat no és, d'una Barcelona aparador, amb una imatge competitiva que crida a la inversió i al turista, però que amaga una brutal simplificació de la seva història i de la seva memòria col·lectiva.
- **perquè comporta massa impotència**: dels qui viuen atrapats en una lògica d'aquesta realitat, condemnats a no poder més que escollir entre opcions que confirmen una vegada i una altra el discurs amb que s'imposa el nou capitalisme de ciutats i marques.
- **perquè comporta massa mediocritat**: de les seves ambicions, de la seva arquitectura infantilitzada, etc.

Totes aquestes raons van ser formulades a un informe el 2004 i totes elles s'han complert perfectament. La ciutat de Barcelona és un niu d'especulació que es presenta a si mateixa com el que no és, plena de treballadors en precari que no podran assolir mai els seus propòsits vitals, perquè al final el nivell de renda importa, perquè la classe social s'imposa i vet aquí que resulta molt difícil fer un pla de vida quan es cobra 900 i es paga 400 per una habitació i ja tens una edat com per tenir fills. S'entra així en el cercle de precarització cultural que **Remedios Zafra** anomena com "**el entusiasmo**", on si t'esforces molt i treballes de valent, amb entusiasme, tindràs la teva recompensa… i si no la tens, serà perquè no has fet tot el que podies fer:

En el carácter precario de los trabajos disponibles radica la situación ventajosa de quien contrata hoy movido por la maximización racionalista de "menor inversión y mayor beneficio". Pero también ahí se acomoda la excusa de temporalidad de quien trabaja soñando con algo mejor Si este sujeto apostara por iniciar el largo camino hacia un trabajo intelectual en el ámbito académico, creativo o cultural, pronto descubriría que su entusiasmo puede ser usado como argumento para legitimar su explotación, su pago con experiencia o su apagamiento crítico,

conformándose con dedicarse gratis a algo que orbita alrededor de la vocación, invirtiendo en un futuro que se aleja con el tiempo, o cobrando de otra manera (inmaterial), pongamos con experiencia, visibilidad, afecto, reconocimiento, seguidores y likes que alimenten mínimamente su vanidad o su malherida expectativa vital." Remedios Zafra, El entusiasmo, Anagrama: Barcelona, 2017, p. 15.

En aquest sistema capitalista la glòria i la derrota són sempre gràcies o per culpa de l'individu, mai del sistema. El sistema és el que és i no es pot canviar (ja ho va anunciar **Fukuyama** al seu *El fin de la Historia*): ja vivim de ple en la utopia neoliberal i aquestes són les conseqüències, l'alienació i el desencant, la derrota de l'individu i del col·lectiu, però tot amb una gran aparença, amb bones dades macroeconòmiques, amb una forta càrrega estètica que dissimula el fet que mai podràs complir els teus objectius vitals i que no hi ha horitzó d'expectatives: aquesta és la condició pòstuma. I aquesta condició roman a cada individu a la ciutat de Barcelona, d'una manera o d'altra.

"El futuro se ha transformado y ha dejado de ser el hábitat natural de las esperanzas y de las más legítimas expectativas para convertirse en un escenario de pesadillas: el terror a perder el trabajo y el estatus social asociado a este, el terror a que nos confisquen el hogar y el resto de nuestros bienes y enseres, el terror a contemplar impotentes cómo nuestros hijos caen sin remedio por la espiral descendiente de la pérdida de bienestar y prestigio, y el terror a ver las competencias que tanto nos costó aprender y memorizar despojadas del poco valor de mercado que les pudiera quedar." Zygmunt Bauman, Retrotopía, Paidós: Barcelona, 2017, p. 15-16

3. 2. El turisme i la Barcelona global

El turisme, definit per l'OMT, "comprèn les activitats que realitzen les persones durant els seus viatges i estades en llocs diferents al del seu entorn habitual, per un període de temps consecutiu inferior a un any, amb finalitats d'oci, per negocis i altres motius". És clar que el turisme és molt més que això. Els turistes que escullen la ciutat com a destinació turística busquen allò nou, però també desitgen trobar-se en llocs en els quals sàpiguen moure's, i que continguin símbols que els aportin seguretat. Gràcies a les grans cadenes de negocis, com Zara o McDonald's, les ciutats com Barcelona infonen seguretat en el turista; aquestes ciutats són les ciutats globalitzades que, segons Saskia Sassen "són part de la xarxa cosmopolita de ciutats globals a les quals va viatjant tothom durant tot l'any. Aquestes urbs ja no són només capitals amb el millor d'un país, sinó part

d'una xarxa del millor del món. I, a més, ja no són només la capital de les seves elits nacionals, sinó també un aparador de les minories de tot el planeta[13].”

> *“Sabrá usted que está en una ciudad global, porque la eligen para vivir los colectivos homosexuales, minorías étnicas, creadores inconformistas, innovadores desclasados…” Saskia Sassen a «Ciudad Global y la Lógica de Expulsión del Neoliberalismo» Font: https://youtu.be/7Dc-2v_YjJ4*

Les àrees metropolitanes des de les quals s'exerceix el control de l'economia mundial són les anomenades ciutats globals. **La Ciutat Global, segons Saskia Sassen és una ciutat postindustrial**. La seva raó de ser són les funcions terciàries d'alt nivell. Les més importants, les que permeten controlar l'organització econòmica mundial, s'executen des de les seus centrals de les corporacions i bancs transnacionals. A elles se sumen els serveis avançats a la producció: assessorament legal i financer, innovació, desenvolupament, disseny, administració, personal, tecnologia de producció, manteniment, transports, comunicacions, seguretat, publicitat, màrqueting, estudis de mercat, fusions, tasques d'adreça, etc. En tercer i últim lloc cal esmentar als establiments que satisfan els nous hàbits de consum de la societat contemporània, que posen l'accent principalment en la moda i l'estil, així com en les activitats culturals. Podem veure que la campanya de fer de Barcelona una *“smart city”* respon a la urgència de convertir-la en una ciutat global de primer ordre, encara que de moment té més èxit en la seva oferta cultural, no obstant això el **World Mobile Congress** és una fita assolida gràcies a aquesta política.

> *“La mayoría de los edificios emblemáticos de esas setenta capitales mundiales como Barcelona no son propiedad de sus ciudadanos, sino de fondos globales con pabellón de conveniencia: el Empire State no es estadounidense como tampoco los grandes edificios parisinos o londinenses son de propiedad francesa o británica.” Saskia Sassen a les conferències #Encuentros2030. Enllaç: https://ciudadesiberoamericanas.org/resumen-de-la-conferencia-de-saskia-sassen-en-la-inauguracion-de-encuentros2030/*

També podem entendre l'atracció turística que suscita Barcelona a través del concepte de ***neo-bohèmia*** encunyat per **Richard Lloyd**. Lloyd explica com als barris cèntrics de les grans ciutats post-industrials es produeixen processos de **gentrificació** a causa de la presència de minories ètniques i aspirants a artistes, els quals compartien actituds clarament burgeses cap al treball amb

[13] Saskia Sassen a «Ciudad Global y la Lógica de Expulsión del Neoliberalismo» Font: https://youtu.be/7Dc-2v_YjJ4

hàbits de consum propers a les bohèmia; D. Brooks (2001) els descriuria com ***Bohemian-Bourgeois (BoBos)***. Sigui com sigui, aquesta pàtina artística i cultural és la que en essència serveix com a reclam per al turisme de masses, que busca aquesta creativitat en un ciutat que, paradoxalment, no vol aquesta atenció, per ser massa *mainstream*, concepte que rebutgen posat que els BoBos fan de la subversió al capitalisme part del seu art.

3. 3. Globalització irreversible

> *"Qui viu bé sempre acusa el pobre de racista. La immigració i el turisme barat sempre arriben als mateixos llocs i es concentren als mateixos barris. Que les famílies treballadores del Besòs visquin amb els gitanos. Que la gent del Xino i del Gòtic, de la Barceloneta i del Poble Sec rebin tota la immigració dels darrers anys i convisquin cosmopolitament amb els turistes low-cost de cada dia de l'any. I si no s'acostumen a les festes nocturnes, als bars hipsters, a les botigues de souvenirs, als patinets i a les bicicletes i a l'encariment del lloguer és que són uns xenòfobs i uns racistes. La fòbia al turista és la ràbia contra el capitalisme depredador, que reparteix els beneficis i els danys de les seves activitats extractives a parts desiguals."*
>
> *Marina Garcés, Ciutat Princesa, Galaxia Gutemberg: Barcelona, 2018, p. 176*

Si en aquest treball s'incideix especialment en el turisme de la ciutat, és perquè és un problema que també Marina Garcés ha tractat a la seva obra com un tema capital. Del turista, Garcés en diu que és *"colonitzador i extractivista, perquè la seva explotació econòmica reuneix totes les condicions que trobem en altres formes d'explotació intensiva de recursos comuns"*[14], és a dir, és un **neocolonialisme** que devora tots els recursos, i les autoritats no fan res per impedir-ho perquè és una activitat que dóna llocs de treball, *"mentrestant, la precarietat va fent forat a la ciutat i els habitants que no arriben a final de mes relloguen les cases a través d'Airbnb, mentre els lloguers segueixen pujant, els joves marxen i els immigrants, homes i dones, netegen, serveixen, condueixen, trafiquen i es prostitueixen"*[15].

També és un problema del que ha parlat **Marc Augé** a *El porvenir de los terrícolas* (2018), un petit assaig on fa un repàs del món actual i tracta de definir la nova condició social i humana:

> *"Quedar constreñidos a un lugar por falta de medios financieros es el destino de muchos, aunque paralelamente el turismo se desarrolle: los países de los que provienen los migrantes son a veces un lugar de acogida para turistas extranjeros. Los aspectos contradictorios de la movilidad*

[14] M. Garcés, Ciutat Princesa, Galaxia Gutemberg: Barcelona, 2018, p. 173.

[15] M. Garcés, Ciutat Princesa, Galaxia Gutemberg: Barcelona, 2018, p. 174.

son la imagen de un mundo donde, repetimos lo dicho, la distancia entre los más ricos y los más pobres aumenta constantemente. Un mundo dividido en tres clases: los pudientes, los consumidores y los excluidos." Marc Augé, El porvenir de los terrícolas, Gedisa: Barcelona, 2018, p. 52

És aquesta una conseqüència més del món en què vivim, en l'actual era de la globalització, quan el món s'ha tornat petit i tothom està connectat, Garcés en diu *"nous sociòlegs i assagistes es convertiren en gurús de la globalització (...) però per a tots, que el mur de Berlín hagués caigut significava el mateix: que vivíem en un sol món i que aquest era irreversiblement capitalista"*[16]. Es tracta d'una aparent unificació del món. La globalització es presenta com un canvi irreversible que afecta el món sencer, juntament amb el terme "**aldea global**" implica que el món s'ha fet més petit: tothom està connectat, gràcies a Internet, els mitjans de comunicació informen al moment del que passa a qualsevol indret per llunyà que sigui, les grans empreses poden fabricar on vulguin, vendre on vulguin i tributar on vulguin, i aquesta és la visió més estesa en el món de la globalització neoliberal, la que s'imposa de facto en les nostres vides: és la llibertat (per a les empreses i el món financer) d'invertir quan i on vulguin, de produir el que vulguin, de comprar i vendre on vulguin i de patir les menors restriccions possibles derivades de la legislació laboral i convencions socials.

"Uno de los efectos más perversos de la globalización es una deriva del pensamiento universal hacia una concepción estadística y cuantitativa de las sociedades humanas. La globalización se acomoda perfectamente al paradigma de la diferencia, en la medida en que este concierne esencialmente al sector de la comunicación, la circulación y al consumo, y en que se constata cada día que, desmintiendo la visión de Fukuyama, los regímenes políticamente y/o religiosamente totalitarios forman parte de este mundo global, de la misma manera que las democracias." Marc Augé, El porvenir de los terrícolas, Gedisa: Barcelona, 2018, p. 73

La visió neoliberal, tot i que centrada en el món dels negocis i la lliure circulació de béns i mercaderies, no deixa de tenir la visió humanista liberal dins seu, en el sentit que fa a la societat teòricament més lliure, una societat que pot escollir no només allò que vol consumir, sinó com vol viure en un món ple de possibilitats a l'abast, i no només les reduïdes possibilitats que atorga el fet de nàixer en un lloc o l'altre, ja que la globalització fa que el món estigui interconnectat de múltiples maneres. La globalització ens dóna més llibertat individual que el món de fa cinquanta anys, el món de la guerra freda, o que qualsevol altre període de la història. Però, alhora, també ens ha reduït altres llibertats, o si més no, les ha buidat de contingut: contra quin poder establert es pot lluitar en

[16] M. Garcés, Ciutat Princesa, Galaxia Gutemberg: Barcelona, 2018, p. 57.

cas d'abús d'autoritat? Si els governs ja no tenen el control, sinó que se supediten al mercat global, es pot dir que som més lliures?

3. 4. Apocalíptics i integrats

De la mateixa manera que **Umberto Eco** va separar entre aquells que veien només els aspectes negatius de la comunicació de massa com apocalíptics i entre els que només veien bondats com a integrats[17], així es pot separar entre els qui veuen només aspectes negatius en la globalització (escèptics) i aquells que només veuen les seves bondats (globalistes)[18]. La mateixa paraula de "globalització" comporta molts matisos depenent dels autors i els corrents de pensament, ja que –com ara la paraula "cultura" o "llibertat"– ha perdut part del significat i ha guanyat noves capes de complexitat, en part perquè la societat canvia i en part perquè el significat inicial ja està superat: efectivament, vivim en un món globalitzat, ara bé, què implica això? Què vol dir exactament? De quina manera ens afecta? Les respostes a aquestes preguntes són les que fan diferent el terme "globalització" segons qui les respongui, ja que no és el mateix per a un defensor de la globalització que per a un escèptic. El que no es pot negar és el fet globalitzador, es pot argument a favor o en contra, però no la seva existència actual, que sembla irreversible.

Jan Aart Scholte (2000) distingeix almenys cinc usos diferents del terme "globalització" que actuen com a sinònim d'internacionalització, de liberalització, d'universalització, d'occidentalització i de desterritorialització. Altres autors defensen altres idees, **Gamble** (1994) ens diu que la globalització va començar al paleolític quan els homínids van colonitzar el globus; **Robertson** (1992) defensa que començà a finals del segle XV amb l'expansió occidental; **Chase-Dunn** (1989) opina que a final del segle XIX; **Rosenau** (1990) i **Harvey** (1989) diuen que a la dècada dels cinquanta o dels setanta; **Held** i altres (1999) defensen l'existència de quatre etapes en la globalització que engloben les dels altres autors esmentats. Així doncs, l'inici de la globalització és un debat viu, que com a denominador comú defensa el fet innegable de la globalització, tot i que els autors no la identificaven amb un sistema concret, sinó més aviat amb l'expansionisme.

---

[17] Apocalíptics i integrats (Apocalittici e integrati) és un assaig escrit per Umberto Eco l'any 1964. L'assaig gira a l'entorn de dues idees dominants: d'una banda, s'exploren les comunicacions de massa com a element per a transmetre una cultura globalitzada i estandarditzada que provoqui unes emocions concretes i controlades. Segons Eco, tots els productes culturals s'ofereixen en igualtat de condicions, encara que el seu nivell sigui diferent i, a més, la distinció entre el que és simple entreteniment i el que és informació vàlida i útil es fa cada cop més complicada. D'altra banda, els mitjans de comunicació de massa s'adrecen a un públic heterogeni i s'especifiquen cap a un públic objectiu determinat, de manera que es fuig de l'originalitat i la creació de productes originals.

[18] Els erudits britànics D. Held i A. McGrew (2007) van afirmar que hi havia una distinció clara entre els que accepten la realitat del fenomen i el descriuen com un nou estadi de la història de la humanitat (globalistes) i els que no ho veuen així (escèptics).

Als anys setanta teòrics com **Modelski** (1972), **Wallerstein** (1974) i **Keohane** i **Nye** (1977) van fer aparèixer les nocions de sistema mundial, interdependència complexa o globalització. Aquestes visions personals conjuntament amb l'apogeu del neoliberalisme, impulsat pel televisiu Milton Friedman entre d'altres, i la fallida del bloc soviètic, van fer canviar el significat inicial de la globalització i hi afegiren matisos com ara societat de la informació, capitalisme tardà, postmodernisme i el "fi de la història" de **Francis Fukuyama**, entre d'altres. En resum, tot indicava que només hi havia un sistema al món, que aquest sistema funcionava bé a tot arreu i que la societat ho acceptava de bon grau: **el sistema capitalista dins la democràcia liberal**.

La globalització ha comportat una certa **homogeneïtzació de la cultura** mundial, ja que gairebé tothom té accés a la cultura de masses. Per exemple avui mateix tothom pot anar a veure la nova pel·lícula d'Star Wars al cinema, ja que el seu llançament és mundial i a la mateixa hora. Això vol dir que a Barcelona, París, Kentucky, El Caire o Seül hi ha gent fent el mateix, veient el mateix i parlant del mateix. Això no vol dir que les cultures autòctones hagin desaparegut, sinó que tota realitat està tamisada per la **cultura occidentalitzant que promou la globalització**. Altrament, aquesta globalització no és igual per a tots. Hi ha diferències entre la globalització cultural i l'econòmica. A la Xina la globalització econòmica pot significar la producció en massa de tota mena de productes per al mercat mundial, gràcies als seus salaris baixos, mentre que a Espanya pot significar la pèrdua de molts llocs de treball obrer a causa d'aquesta competència ferotge de la Xina. Aquest és un element força controvertit: la globalització pot ser una presó per als països, que ataca la seva sobirania. Espanya no pot abaixar els salaris al nivell de la Xina sense canviar el seu model d'Estat del Benestar, tampoc pot impedir l'entrada dels productes xinesos perquè aniria en contra de la llibertat del mercat. En resum, un Estat sobirà com Espanya no pot canviar les regles del joc de la globalització, sinó que s'ha d'adaptar a la nova situació. De com responen davant la globalització les societats dels països anomenats rics podem veure el perquè hi ha escèptics dins d'aquest panorama de canvis no desitjats, o no previstos.

Els estats nació han perdut pes polític dins del món de la globalització. De les 100 principals economies del món, 69 són empreses i només 31 són països[19]. Espanya figurava a la vuitena posició el 2008 quan va començar la crisi econòmica que tot just comença a minvar, quatre anys després va haver de ser rescatada econòmicament: tot i el seu suposat poder dins la llista, la sacsejada mundial la va enfonsar[20]. Per contra, les grans empresses transnacionals segueixen pujant, són elles les que

[19] El País, "Cuando las empresas son más poderosas que los países", Cristina Galindo, 5/10/2017. Enllaç: https://elpais.com/economia/2017/11/03/actualidad/1509714366_037336.html

[20] [20] España abandonará el Top 20 de las mayores economías del mundo: https://www.economiadigital.es/finanzas-y-macro/espana-abandonara-el-top-20-de-las-mayores-economias-del-mundo_189081_102.html

dicten –a través dels *lobbys*– quins països són els que produiran, quins els que consumiran i a on voldrem anar de turisme a l'estiu. I a més, ho sabran tot de nosaltres gràcies al *big data*[21].

> *"El drama de la época contemporánea, que también constituye su esperanza, es que pone a la humanidad ante la necesidad de hacer posible la utopía si quiere impedir la doble amenaza que pesa sobre ella: una desigualdad creciente entre individuos y una disolución general en el universo mediático. O para decirlo de forma más brutal: la doble amenaza de la exclusión de algunos y de la alienación de todos." Marc Augé, El porvenir de los terrícolas, Gedisa: Barcelona, 2018, p. 106*

3. 5. Identitat en lluita

I si llavors el sistema capitalista no es pot canviar, perquè no hi ha altre millor (l'experiència comunista no va acabar de sortir bé fora dels llibres i els manifests) i tant si t'agrada com no aquest és el món on s'ha de viure, què ens queda? Bé, potser l'opció més lògica sigui estudiar ADE o Econòmiques, o rellogar el pis a Airbnb com *proposa* Garcés. Però aquestes opcions no són per a molta gent suficients per donar sentit a la vida, per complir algun propòsit més enllà de la subsistència. Durant els darrers anys a la ciutat de Barcelona, i a Catalunya sencera, ha revifat una crida identitària que ha fet trontollar el sistema polític espanyol. Quan la crisi estrenyia més a la ciutadania es van començar a sentir veus que deien que la culpa de la situació era de l'Estat espanyol, que gestionava malament els diners dels catalans, i que la millor opció, per tant, era deslligar-se d'Espanya i convertir-se en un Estat propi. Un cop constituïts com Estat, la ciutadania catalana tornaria a recuperar la sobirania i gestionaria millor els diners dels catalans, acabaria amb la crisi i ens convertiríem en una mena de Suïssa mediterrània. Per arribar a aquest consens es va apel·lar al **sentit identitari**, el fet diferencial de ser català, no pas espanyol, i des de les institucions catalanes es van promocionar tota mena d'actes per arribar a la **sobirania**, fins que va arribar l'any 2017 on a l'octubre, en un d'aquests actes per aconseguir la **independència**, ens van obrir el cap a cops de porra. Perquè, vet aquí que com més pujava el sentit identitari dels uns, els catalans, més pujava també els dels altres, els espanyols, i la jornada de **l'1 d'octubre** va ser una catàrsi on es va poder veure que l'Estat espanyol, a l'hora de repartir als catalans, no sempre fa curt.

---

[21] Expansión, "Los peligros del big data: ¿estamos creando un mundo más injusto y desigual?", E. Arrieta, 22/07/2017. Enllaç: http://www.expansion.com/economia-digital/innovacion/2017/07/22/596f8c54ca47413b118b45df.html

"En el cas de l'1 d'octubre, l'acte d'autodeterminació col·lectiva va ser de tal magnitud, que fins i tot va desbordar els plans dels líders i partits nacionalistes que pretenien dirigir-lo, controlar-lo i capturar-ne la força i el sentit." Marina Garcés, Ciutat Princesa, Galaxia Gutemberg: Barcelona, 2018, p. 227

La realitat política catalana ha canviat molt durant els últims anys. A manera de resum molt esquemàtic podem començar amb la **Setmana Tràgica del 1909**[22], la proclamació de l'Estat Català el 6 d'octubre del 1934[23] i la posterior execució de president **Lluís Companys**, i sobretot l'esclat el 17 de juliol del 1936 de la **Guerra Civil Espanyola** que va dur a la dictadura del **general Franco**, un període que va durar 40 anys i on es patia censura idiomàtica vers el català, a més d'altres dèficits de llibertat. Un cop va morir el dictador va haver-hi una **transició** cap a la democràcia on es va restaurar l'autogovern de Catalunya gràcies a l'aprovació de l'**Estatut d'Autonomia** del 18 de desembre de 1979. Catalunya va recuperar el català com a llengua vehicular i va gaudir d'uns anys de creixement fins que van arribar els **Jocs Olímpics de 1992**, que van coincidir amb una crisi econòmica, però un cop superada va haver-hi un auge econòmic i cultural de la ciutat de Barcelona molt important, esdevenint una ciutat moderna dins del món globalitzat. Els preus de l'habitatge van pujar i es va començar a parlar de **gentrificació**, de **massificació turística** i de **precarietat laboral**, i llavors va començar una gran crisi econòmica el 2008 a l'Estat. Els fets es van succeir ràpidament des de llavors. Primer, la **desafecció** de gran part del poble de Catalunya vers l'Estat, arran de la sentència que retallava parts del **nou Estatut d'Autonomia del 2006**.

Després va arribar el **moviment 15M** i els carrers es van omplir de manifestants, un nou govern conservador va retallar encara més els drets dels treballadors i les formes de protesta es van criminalitzar progressivament. Es van descobrir **casos de corrupció** molt greus que afectaven el govern de Catalunya (Cas Palau, cas 3%, etc.), però van quedar desdibuixats per altres casos de corrupció que afectaven el govern d'Espanya (Cas Gürtel, Lezo, Púnica, etc). El 9 de novembre del 2014 es va fer una consulta sobre la independència de Catalunya que es va guanyar amb un 80% però no era vinculant. L'escalada en el conflicte entre Catalunya i Espanya va créixer sent el punt màxim de tensió la celebració del **Referèndum d'autodeterminació de l'1 d'octubre del 2017**,

[22] Es coneix com a Setmana Tràgica les revoltes populars que succeïren a Barcelona, i altres ciutats industrials catalanes, entre el 26 de juliol i el 2 d'agost de 1909. El detonant d'aquests fets va ser la mobilització de reservistes per ser enviats al Marroc, on el dia 9 de juliol havia començat la Guerra de Melilla.

[23] "En aquesta hora solemne, en nom del poble i del Parlament, el Govern que presideixo assumeix totes les facultats del Poder a Catalunya, proclama l'Estat Català de la República Federal Espanyola i en restablir i fortificar la relació amb els dirigents de la protesta general contra el feixisme, els invita a establir a Catalunya el Govern Provisional de la República, que trobarà en el nostre poble català el més generós impuls de fraternitat en el comú anhel d'edificar una República Federal lliure i magnífica." Fragment de la proclamació de Lluís Companys el 6 d'octubre del 1934. (Escofet, Frederic. *Al servei de Catalunya i de la República. La desfeta. 6 d'octubre 1934*. París: Edicions Catalanes De París, 1973, pàg. 220)

que va comportar l'esclat de la protesta ciutadana i la intervenció actual del Govern de Catalunya per part de l'executiu espanyol gràcies a l'**article 155** de la Constitució. Avui dia, encara no hi ha solució a la vista.

Els darrers anys han capgirat una **societat que s'ha polaritzat** en almenys dos grups irreconciliables: unionistes i sobiranistes. Enfront, les forces tradicionals de dreta i esquerra han quedat desdibuixades i no es sap encara bé qué poden oferir a una societat trencada per sentiments identitaris d'un i altre color. Com a individus, sembla que ens hem de possicionar en algún grup, que alhora ens deixen sense matissos, uniformant les múltiples identitats en només dues possibles. Ara bé, això és realment així o és el que els mitjans de comunicació, controlats per diferents estaments de poder, volen fer-nos triar?

> *"En este mundo, Internet y la televisión, que difunden y amplifican las noticias, son lo que podríamos llamar una caja de resonancia performativa, en el sentido de que las imágenes y los mensajes que difunden son un elemento de la realidad que deben comentar." Marc Augé, El porvenir de los terrícolas, Gedisa: Barcelona, 2018, p. 96*

Zygmunt Bauman ens diu que **les societats actuals busquen al passat símbols per a canviar el futur**, i que aquests símbols **tenen a veure amb la nació i la identitat**, i que aquesta recerca d'un passat gloriós sempre ha estat una catàstrofe per a les societats que l'han trobada i l'han posat en pràctica. Bauman sempre ens fa record de la **Segona Guerra Mundial**, puix que per a ell el record és un advertiment. Per això mira amb desconfiança l'auge dels **nacionalismes** i els **populismes**, normalitzats pel fet de tenir al seu màxim exponent, **Donald Trump**, al capdavant del país més poderós del món, els Estats Units. Aquestes noves forces polítiques condicionen tota activitat política, cultural i social per escampar el seu missatge, per a que soni la seva veu i que es quedi al cap dels més desfavorits de la societat, i d'aquells que estan farts d'aquest món i de la seva precarietat, i així és com els individus de la societat pòstuma ***«tornen a les tribus»***:

> *"Para muchas de las personas degradadas y abandonadas en este mundo marcado por un abismo creciente entre la élite global que flota libre de un lado a otro del planeta y los lugareños que viven fijados al suelo, personas enfadadas y horrorizadas, puesto que no pueden evitar estar ante la perspectiva de la exclusión, todas estas políticas de «vuelta a las tribus» –con sus correspondientes llamamientos a levantar muros, compactar fronteras y extraditar a los extranjeros (...) presagian refugio para unos pocos (para «nosotros») y odio para otros (para «ellos») (...) son marcos de referencia o frames de dos caras: llevan pintado el rostro –sonriente–*

de la libertad, pero la otra –triste y sombría– es la de la amenaza de la degradación y la exclusión". Zygmunt Bauman, Retrotopía, Paidós: Barcelona, 2017, p. 72.

4. Conclusió

"Uno de los elementos fundamentales de esta crisis de sentido de las humanidades es la pérdida del futuro, es decir, del horizonte de progreso y mejora de la condición humana a través de la historia. Las humanidades modernas conjugaban su sentido en el futuro. ¿Cómo pueden hacerlo hoy, en la condición póstuma, cuando la linealidad del tiempo nos aboca al no futuro?" Marina Garcés, Nueva Ilustración Radical, Anagrama: Barcelona, 2017, p. 72

Què és el concepte de condició pòstuma, de Marina Garcés? És "**el després del després**"; el després de la història, i també és el combat contra la credulitat i els seus corresponents efectes de dominació. **La condició pòstuma substitueix la pregunta "cap a on?" per "fins quan?"**. És el temps de l'esgotament que resta. Aquesta nova credulitat s'instal·la, segons Garcés, en la imminent catàstrofe del temps. Es cerca comprendre la realitat social, no tant un judici de valor sobre ella, sinó analitzar els per què del moment actual, i de si la manca de poder polític de l'individu es canalitza i s'integra dins el moviment independentista, en alguns casos, tot cercant una sortida a l'esgotament del present. He tractat de buscar raons en aquest treball que expliquin aquesta condició pòstuma a Barcelona: la crisi que va comportar una precarització del treball, el monocultiu del turisme, l'especulació urbanística, el sentit identitari, etc. Hi ha un denominador comú: la manca real d'opcions, la sensació de que no hi ha sortida possible, **l'absència d'un horitzó d'expectatives**. Sense una meta a assolir clara, sense objectius vitals, la sensació és que es viu de forma pòstuma.

L'actual **reivindicació identitària** per part de gran part de la societat catalana penso que es deu no només als arguments esgrimits pels polítics i pensadors que surten als medis a dir la seva, sinó per l'argument de la ***retrotopia***[24] (concepte que ens va deixar en l'últim dels seus llibres el pensador **Zygmunt Bauman**). Segons Bauman (2017) *"de la negació de la utopia sorgeixen les retrotopíes, que són mons ideals situats en un passat perdut/robat/abandonat que, així i tot, s'ha resistit a morir, i no en aquest futur encara per néixer (i, per tant, inexistent) al que estava lligada*

[24] "Quan s'ha perdut la fe en la idea de construir una societat alternativa per al futur, la tendència és recórrer a les grans idees del passat que havien estat abadonades. Això és la retrotopia, que s'insereix de ple en la divisió entre el poder i la política, entre la capacitat de fer coses i la de decidir quines cal fer. La utopia era optimista, entusiasta, afirmativa, segura... La retrotopia es presenta pessimista, decaiguda, negativa, insegura." (Bauman, Retrotopia, 2017)

la utopia". Si segons Garcés, no hi ha perspectiva de futur, ni horitzó d'expectatives, és lògic anar a cercar certeses en el passat, sigui aquest real o ideal. El procés independentista cerca en el passat de Catalunya una base per a configurar un futur que doni progrés a la societat. El problema està en què aquest passat gloriós podria no tenir res a veure amb la realitat, i que el futur de progrés és certament una utopia a hores d'ara. Així doncs, què podem fer?

> *Según nuestra sensación actual (incluso aunque no podamos expresarla), nuestro mundo –el mundo del debilitamiento de los lazos humanos, de la desregulación y la atomización de las estructuras construidas por la vía política, o lo que es lo mismo, el mundo del divorcio entre la política y el poder– vuelve a ser un escenario de guerra: de una guerra de todos contra todos y, por lo tanto, no librada por (ni contra) nadie en particular. (...) es el sentimiento generalizado de que el poder está en un lugar distinto a aquel en el que estamos nosotros, Giridharadas llama a esa sensación casi universal «la ansiedad de la impotencia».” Zygmunt Bauman, Retrotopía, Paidós: Barcelona, 2017, p. 50.*

Mai la distància entre Estat i individu havia estat tan gran. Els individus, com a societat, no tenen eines per a canviar les coses, només poden optar a adaptar-se a la nova societat neoliberal sorgida de la globalització. Com a conseqüència d'això, no sembla propera cap revolució social, ja que la societat tem perdre el que li queda de drets assolits en les passades revolucions socials. Trobem que hi ha una certa pau social, només trencada de tant en tant pel terrorisme.

Així doncs, la meva visió sobre els problemes que assolen Barcelona és pessimista, no tant per la dimensió dels problemes, que sempre hi ha hagut a la història i de molt difícil resolució, sinó per l'aparent falta de resposta en un món on tots els nivells socials han acceptat aquest ordre de coses, sense gaires discrepàncies, sense alternatives. Però potser estem arribant a un límit, un canvi de paradigma, la pregunta és, el que vingui serà millor o pitjor que l’actual model de globalització neoliberal? Potser estem al llindar d’una nova era de la humanitat, com diu Marc Augé quan escriu que *“quizás estamos viviendo no lo que Fukuyama llamó en su visión optimista el fin de la historia –o sea, la armoniosa y definitiva cohabitación del mercado liberal y la democracia representativa–, sino el fin de la prehistoria de la sociedad humana como sociedad planetaria”*[25].

[25] Marc Augé, El porvenir de los terrícolas, Gedisa: Barcelona, 2018, p. 37

5. Bibliografia

Augé, **Marc**. (2018) *El porvenir de los terrícolas*. Gedisa: Barcelona

Bauman, **Zygmunt**. (2017) *Retrotopía*. Paidós: Barcelona

Garcés, **Marina:**

(2016) *Fora de classe*. Textos de filosofia de guerrilla. Arcàdia: Barcelona

(2017) *Nueva ilustración radical*. Anagrama: Barcelona

(2018) *Ciutat Princesa*. Galaxia Gutemberg: Barcelona

(2019) *Humanitats en acció*. Raig Verd: Barcelona

Fukuyama, **F**. (2015) *¿El fin de la Historia? y otros ensayos*. Madrid: Alianza.

Harvey, David. (2004) *El nuevo imperialismo: acumulación por desposesión.* Socialist Register, vol 40 [Enllaç web: https://socialistregister.com/index.php/srv/article/view/5811]

Foster, H. (1985) *La posmodernidad. Habermas, J. Said, E. Baudrillard, J. Said, E. Jameson, F. et altri.* Kairós: Barcelona

Lyotard, Jean-François (1984) *La condición postmoderna*. Teorema: Madrid.

(2003) La posmodernidad (explicada a los niños). Barcelona: Gedisa.

Wallerstein, Immanuel

(2008) *El capitalismo en su fase final*. Entrevista d'Antoine Reverchon. Le Monde Diplomatique [Enllaç web: http://www.iade.org.ar/noticias/el-capitalismo-en-su-fase-final]

(2010) *Crisis estructural en el sistema-mundo. Dónde estamos y a dónde nos dirigimos*., a jornades de «Crisis global: repensando la economía y la sociedad», Universidad de Chicago [Enllaç web: http://media.wix.com/ugd/58e728_cd8256ccdff4477ea7fb06ba0a0c7891.pdf]

Zafra, Remedios (2017) *El entusiasmo*. Anagrama: Barcelona

6. Filmografia

Bye Bye Barcelona (2014) [Enllaç web, video on-line: https://www.youtube.com/watch?v=kdXcFChRpmI] [Data de consulta: 06/06/2019]

Ciutat Morta (2014) [Enllaç web, video on-line: https://www.youtube.com/watch?v=BF28b04mhck] [Data de consulta: 06/06/2019]

MACBA: la dreta, l'esquerra i els rics (2013) [Enllaç web, video on-line: https://www.youtube.com/watch?v=r9OEcEXdtU8] [Data de consulta: 06/06/2019]

Saskia Sassen: La ciudad global y la lógica de expulsión del neoliberalismo [Video, enllaç web: https://www.youtube.com/watch?v=7Dc-2v_YjJ4] [Data de consulta: 06/06/2019]